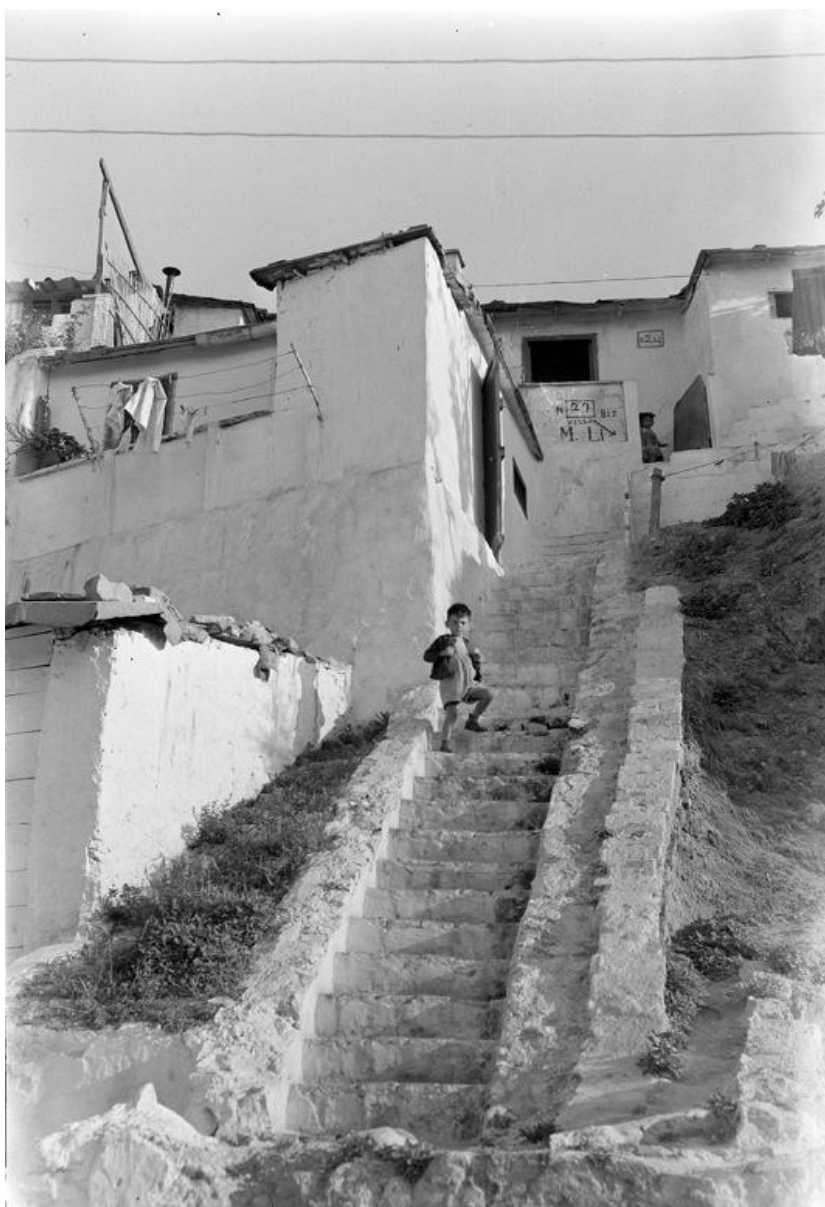

Col·locació de la placa commemorativa en homenatge als habitants dels antics barri de barraques del Poble-sec

Diumenge 12 d'abril a les 12 hores es fa un nou pas per recuperar la memòria dels barris de barraques de Barcelona, amb la col·locació d'una placa commemorativa en homenatge als antics veïns dels **barris de barraques del Poble-sec**. Per extensió, l'homenatge és a tots aquells que van haver de passar molts anys de la seva vida vivint en barris de barraques a Montjuïc i altres zones de la ciutat. És la quarta de les plaques commemoratives que recorden els anys del barraquisme a Barcelona.

La placa commemorativa es troba al carrer de Nou de la Rambla, a la façana del CAP Les Hortes, a la cantonada amb el passeig de Montjuïc. En la placa, una imatge del passatge de la Vinyeta recorda el paisatge urbà i humà dels nombrosos barris de barraques que hi havia a la muntanya de Montjuïc.

Passatge de la Vinyeta, anys seixanta. Jacques Léonard, AFB.

Les barraques a la muntanya de Montjuïc

Montjuïc va ser la zona de màxima concentració de barraques al llarg del segle XX, amb nombrosos nuclis en tots els vessants de la muntanya. Els barris més grans eren els de **Can Valero i Tres Pins**, a la zona on actualment hi ha el Jardí Botànic. Altres nuclis destacats eren els de **les Banderes, Damunt la Fossa i l'Esparver, la Vinya, Magòria i les barraques de Maricel**. Al litoral hi havia els barris de **Can Tunis o Jesús i Maria i el Morrot**. En el moment de màxima extensió del barraquisme, **la població a la muntanya va assolir una xifra d'unes 50.000 persones i unes 8.000 barraques**.

Can Valero a Montjuïc, anys 50. *'El barraquisme en Montjuïc.'* Marcial Echenique. Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona

Els barris de barraques del Poble-sec

Al Poble-sec, des del segle XIX, els barris de barraques es van establir a gran part del vessant nord-est de la muntanya de Montjuïc, des del port i Miramar fins al Teatre Grec i al llarg de la carretera del castell. Eren llocs marginals d'horts, entre els límits urbans i les antigues pedreres, a prop de les indústries i de les zones d'esbarjo popular de la muntanya. Les famílies d'immigrants van construir les barraques principalment als horts particulars que llogaven o compraven, i per això aquests nuclis es van conèixer com els Horts. Amb motiu de l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929, moltes barraques van ser enderrocades. Tot i el creixement a l'època republicana, durant la Guerra Civil molts habitants van marxar fugint del bombardejos, en una zona propera al port. El 1940 en quedaven molt pocs, la majoria havien estat detinguts o retornats al seu lloc d'origen. En les dècades dels anys quaranta i cinquanta, la població va augmentar amb l'arribada de famílies de l'Espanya rural, sobretot d'Andalusia i Extremadura, empobrides després de la guerra.

Cal recordar els nuclis del passatge de la Vinyeta, el de l'esquerra de la carretera del castell, el del passeig de Montjuïc, fins al carrer Nou de la Rambla, on es van assentar unes vint famílies de cultura gitana, ben documentades pel fotògraf Jacques Léonard. Al capdamunt dels carrers del Poble-sec i per sota de l'avinguda de Miramar hi havia nuclis com el de la Satalia. El 1960, la xifra de barraquistes superava les 6.000 persones.

Barraques del barri de la Primavera, 1952. LGB, AFB

Els habitatges eren reduïts, humits i poc ventilats, construïts d'obra emblanquinada i a vegades de fusta, en zones costerudes o arrambats als talls de les pedreres. No tenien aigua corrent ni electricitat. L'aigua l'havien d'anar a buscar a les poques fonts públiques de l'entorn. Els camins de terra, amb escales amb molt pendent, no tenien enllumenat ni clavegueram. Algunes barraques les havien d'abandonar els ocupants els dies de pluja per aixoplugar-se als centres dependents de les parròquies de la zona.

La zona no disposava dels equipaments que requeria una població tan nombrosa. Davant l'oblit per part de les autoritats civils, les necessitats més bàsiques les pal·liaven centres parroquials com Sant Pere Claver i Sant Salvador d'Horta, a partir del 1948. Conscients de la gravetat social de la situació, no es van limitar a la tasca apostòlica. Van crear serveis com l'*Obra Médico Social Claveriana*, avui Fundació Sant Pere Claver, amb la intervenció d'assistents socials i oferint atenció sanitària i docent als barraquistes. Les monges franciscanes de la plaça del Sortidor també van acollir noies procedents de les barraques a les seves aules. Superats els primers moments de dificultats i desconfiança per part dels veïns del Poble-sec, els habitants de les barraques van participar en la vida social del barri.

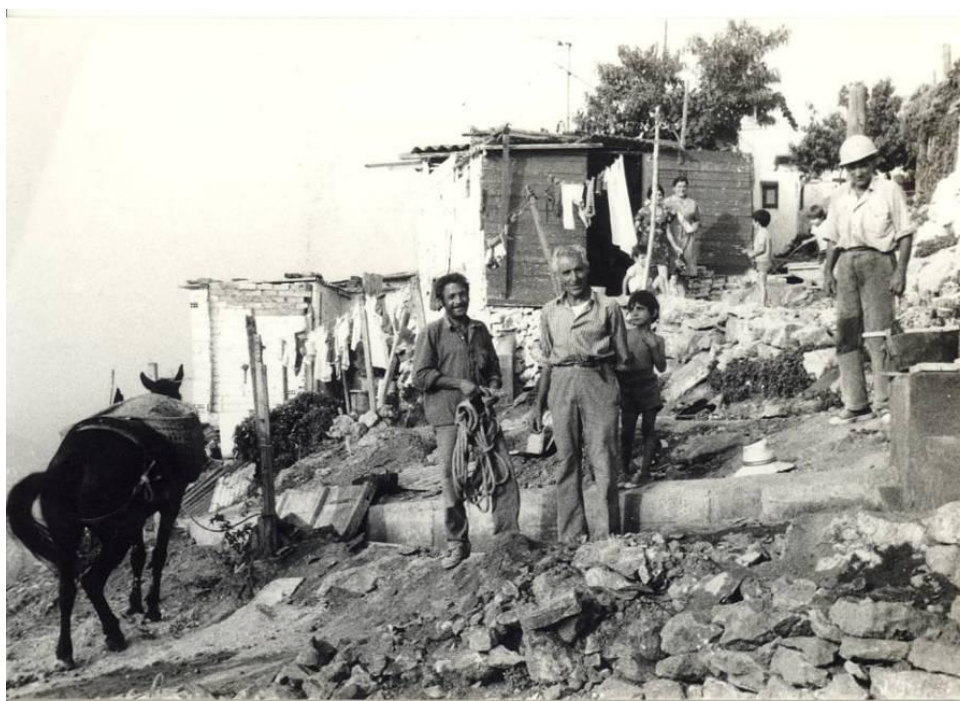
A partir de 1963 va començar el procés d'eliminació dels nuclis de barraques, que va seguir a l'inici de la dècada dels anys setanta. Les famílies van ser traslladades a blocs de pisos de l'extraradi com el grup del Besòs, el barri de Llefià a Badalona i, més tard, la Mina i Sant Cosme, al Prat de Llobregat. Alguns van preferir seguir al barri i amb el seu esforç van canviar la barraca per un habitatge de la Cooperativa Claver o d'altres llocs del Poble-sec.

Les transformacions urbanístiques han convertit l'emplaçament dels antics barris de barraques en zones verdes, com el parc de la Primavera, el Mirador del Poble-sec i els jardins Joan Prats. Per recuperar la memòria, l'abril de 2015 s'ha col·locat a la confluència de carrer Nou de la Rambla i el passeig de Montjuïc, una placa commemorativa en homenatge a tots els habitants de barraques del Poble-sec.

El barraquisme a Barcelona

A finals dels anys cinquanta del segle XX, **unes 100.000 persones, un 7 per cent de la població de Barcelona, vivien en barraques** a causa d'una falta d'habitatge crònica. Els últims grans nuclis de barraques de Barcelona es van enderrocar poc abans dels Jocs Olímpics de 1992. La ciutat girava full a un episodi llarg i important de la seva història que havia durat més d'un segle.

Des de finals del segle XIX i al llarg del segle XX, el barraquisme va ser un fenomen important a Barcelona. Als anys vint hi havia 6.000 barraques, i un centenar de nuclis s'estenien per moltes zones de la ciutat: al litoral i a la muntanya de Montjuïc (amb barris com Tres Pins i Can Valero), als dos extrems de la trama de l'Eixample i en una corona de nuclis menors pels turons i al peu de Collserola.

Construcció de barraques al Carmel, cap a l'any 1955. Col. Custodia Moreno

El 1949, les autoritats franquistes organitzen el 'Servicio de Control y Represión del Barraquismo', que, entre altres mesures, aplica retornar els nouvinguts als llocs d'origen: la ciutat oficial reprimeix el barraquisme però alhora el tolera, sobretot quan el creixement econòmic es reprèn i es necessita mà d'obra per a la indústria, el comerç o el servei domèstic. A finals dels anys cinquanta s'arriba a la màxima expansió, amb **unes 20.000 barraques i unes 100.000 persones**.

A partir dels anys seixanta, l'acció comunitària dels assistents socials va anar acompanyada del sorgiment d'un teixit associatiu i reivindicatiu, la llavor de futurs moviments veïnals que van aconseguir algunes millores als barris i van reclamar pisos.

L'eradicació dels barris de barraques va durar dècades. Sovint s'eliminaven per fer-hi actuacions urbanístiques: les barraques de la Diagonal, l'any 1952, per a la celebració del Congrés Eucarístic Internacional; les de Maricel, a Montjuïc, el 1964, per fer-hi el parc d'atraccions; les de Can Tunis, per construir la Ronda Litoral. El Somorrostro es va anar enderrocant per fer lloc al Passeig Marítim. Malgrat la construcció de polígons d'habitatges als anys seixanta i setanta, els últims nuclis no van desaparèixer fins poc abans dels Jocs Olímpics del 1992.

La recuperació de la memòria

El rastre dels llocs on hi havia les barraques s'ha esborrat. Però la memòria no ha desaparegut en els milers de persones que van viure aquella realitat, en alguns casos durant molts anys. Ells i els seus familiars, habitants dels nous barris de la ciutat, són una part important de la ciutadania de Barcelona. Alguns han preferit oblidar uns anys difícils, però per molts aquella experiència forma part de la seva vida i també de la vida de la ciutat. **Creuen que s'ha esborrat massa el record d'una part de la història**, i que no s'ha d'oblidar el passat.

La comissió ciutadana per a la recuperació de la memòria dels barris de barraques de Barcelona va proposar un seguit d'accions per fer visible una part llargament oblidada de la història de la ciutat. La primera va ser la recuperació oficial del nom Platja del Somorrostro, que es va inaugurar el març del 2011. La segona, un **conjunt d'elements commemoratius als indrets on hi havia els principals barris de barraques de la ciutat**. La petició ciutadana va rebre el suport de 81 entitats veïnals, socials i culturals, i de més de 800 persones d'àmbits professionals molt diversos. **L'Ajuntament de Barcelona va assumir el ferm compromís de fer-la realitat**, i es va iniciar la col·locació d'aquests elements commemoratius amb la placa commemorativa inaugurada el 25 de novembre de 2014 **a la platja del Somorrostro**. La segona placa es va col·locar el 22 de febrer de 2015 davant l'edifici Blau del Parc Fòrum, en el lloc on havia existit el barri de barraques del **Camp de la Bota**, amb una població que va superar els 4.000 habitants. La tercera, el 22 de març al carrer de Carmen Amaya davant el mur del cementiri, en homenatge als veïns del barri de **Rere Cementiri del Poblenou**. El conjunt de les plaques configuraran una ruta per la història del barraquisme.

Les plaques commemoratives

El conjunt d'elements el formen:

Quatre plaques commemoratives de format gran en punts representatius dels grans conjunts de barris de barraques de la ciutat. Al **litoral**, a la platja del Somorrostro. A **Montjuïc**, a la zona on hi havia grans barris com Can Valero. Al **Carmel**, al cim del turó de la Rovira, on s'han rehabilitat les restes de les barraques i on el Museu d'Història de Barcelona ha creat un espai patrimonial per conèixer el barraquisme a Barcelona. I al lloc on hi havia el barri de **la Perona**, a Sant Martí de Provençals i a la Verneda.

Set plaques que recorden l'emplaçament de nuclis de barraques concrets i significatius a diferents zones de la ciutat: el **Camp de la Bota** i el barri de **Rere Cementiri**, al litoral; el **Poble-sec** i **Can Tunis**, a Montjuïc; el barri de **Raimon Casellas**, a Can Baró; les barraques de **Santa Engràcia**, a la plaça Àngel Pestaña, al barri de la Prosperitat, a Nou Barris, i les de la **Diagonal i Santa Gemma**, a les Corts. Posteriorment s'hi afegiran més plaques per recordar les barraques de **l'Hospital de Sant Pau** i altres punts.

El recorregut pel conjunt de plaques permet conèixer una part del passat recent de la ciutat que havia estat massa temps ignorat, i homenatjar els que van viure a les barraques i van ajudar amb el seu esforç a fer gran Barcelona.

Altres iniciatives sobre la història del barraquisme

L'**espai patrimonial del Turó de la Rovira** (MUHBA) on la rehabilitació de la bateria antiaèria de la Guerra Civil i la consolidació de les restes del barri de barraques que s'hi van construir a partir dels anys quaranta permeten aprofundir en el coneixement del barraquisme a Barcelona. El Museu d'Història de Barcelona ha publicat la guia urbana **Barraques/BCN**, amb un plànol de la situació d'alguns dels principals nuclis de barraques que van existir a la ciutat.

El 2008, el MUHBA va presentar l'exposició **Barraques. La ciutat informal**, resultat de cinc anys de recerca del grup Pas a Pas, i el 2011 es va presentar el llibre **Barraques. La Barcelona informal del segle XX**, editat per Mercè Tatjer i Cristina Larrea i publicat per l'ICUB i l'Ajuntament de Barcelona, que aporta molta informació sobre un tema que s'havia tractat poc. L'any 2012 es va publicar **Barraquisme: la ciutat (im)possible**, obra de Xavi Camino, Òscar Casasayas, Pilar Díaz, Maximiliano Díaz, Cristina Larrea, Flora Muñoz i Mercè Tatjer, publicat per la Generalitat de Catalunya.

Llibres publicats en els darrers anys recullen el testimoni fotogràfic o personal de la vida als barris de barraques. En les dècades precedents, pocs autors havien aprofundit abans en l'estudi sistemàtic del barraquisme a Barcelona. Els llibres de **Josep Maria Huertas** i **Jaume Fabre**, i els de **Francesc Candel** són els més significatius, juntament amb els publicats per assistents socials com **Rosa Domènech** o **Carme Garriga**. El treball documental de fotògrafs i cineastes va ajudar a fer visible una realitat que no es volia veure.

Barri del Somorrostro, c. 1950. Xavier Vallory March

L'any 2003 es va presentar l'exposició *Somorrostro* al Museu d'Història de Catalunya. La revista *Carrer*, de la FAVB, va publicar el dossier "Memòria del barraquisme", en el número 106. I a TV3, amb el reportatge del programa "**30 Minuts**" *Barraques. L'altra ciutat* i el documental *Barraques. La ciutat oblidada*, emès al programa "Sense ficció" es va plantejar la necessitat de recordar una part esborrada de la història col·lectiva, a partir de la qual van sorgir moviments veïnals que han contribuït a configurar la ciutat actual. Al final del documental una de les protagonistes, Julia Aceituno, va fer la seva petició perquè hi hagués un record públic dels anys del barraquisme:

Julia Aceituno: *"No quieren recordar que aquí estuvo el Somorrostro. Pues estuvo. Y estuvo muchos años, de sufrimiento, de penuria..."*

José Aceituno: *"No, no hay ni un letrero que ponga Somorrostro..."*

Julia Aceituno: *"Nosotros sufrimos mucho, pero al final hemos tenido la recompensa. Pero lo único que echo en falta es que hay carteles que pone: 'Avenida Icaria', 'Bogatell'... ¿Y el Somorrostro, dónde lo han dejado? Porque allí estuvo el Somorrostro. **Quieran o no quieran, estuvo allí el Somorrostro. Yo creo que los que hemos vivido allí nos merecíamos por lo menos que en las placas el Ayuntamiento hubiera puesto 'Somorrostro'. Yo voy a escribir una carta al Ayuntamiento y se lo voy a solicitar, que pongan que allí estuvo el Somorrostro. Porque es como un homenaje para todos los que vivimos allí. No ya por nosotros, sino por todos. Porque nos lo merecemos, creo yo.**"*

Aquesta demanda és la que ara es comença a fer realitat.

Comissió ciutadana per a la recuperació de la memòria dels barris de barraques de Barcelona, formada per Mercè Tatjer, Alonso Carnicer, Sara Grimal, Jordi Giró, Custodia Moreno, Oriol Granados, Rafel Usero, Francesc Banús i José Molina, amb l'assessorament de Jaume Fabre, Josep Maria Monferrer, Jordi Fossas, Xavier Pegenaute i Manel Andreu.

Barcelona, 12 d'abril de 2015